

Hemşireliğin Geleceği: 2050'li Yıllar

The Future of Nursing: For the Year 2050's

Gönül BODUR*, Hülya KAYA**

İletişim/Correspondence: Gönül BODUR Adres/Address: İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Abide-i Hürriyet C. Şişli/ İstanbul
Tel: 0 212 440 00 00/ 270150 Fax: 0 212 224 49 902 E-mail: gnlbodur@istanbul.edu.tr

ÖZ

Kuşkusuz dünyada yaşanan demografik değişimler, hızlı nüfus artışı, küreselleşme ve çevre sorunları bireyleri doğrudan etkileyecek ve bu durum yakın gelecekte sağlık bakım sisteminde ve hemşirelikte geçmişten daha büyük değişikliklere yol açacaktır. Gelecek bilimciler, 2050'li yıllarda mesleklerin yeniden yapılanacağını, hemşireliğin sağlık bakımı sistemindeki rolünün öneminin artacağını öngörmektedirler. Gelecekte genetik gelişmeler, sosyal medya, nanoteknoloji ve robot hemşirelerin ortaya çıkması gibi futuristik teknolojilerin yanı sıra çevresel değişimler, yaşlı nüfusun artışı, yeni hastalıkların ortaya çıkacak olması gibi küresel değişimler de hemşireliği ve hemşirelik eğitimi doğrudan etkileyecek, hemşirelerin rollerini değiştirecektir. Sonuç olarak hemşire eğitimcilerin bugünden hemşireliğin geleceğini öngörerek geleceğin küresel düşünüp bölgesel hareket eden hemşirelerini yetiştirmeleri bir zorunluluktur. Makalede, geleceğin hemşireliği futuristlerin öngörülleri ışığında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelecek, hemşirelik, 2050.

ABSTRACT

It is evident that the demographical changes being occurred worldwide, rapid population growth, globalization, and environmental problems will have direct impacts on the individuals, and such a situation will bring about ever-greater changes to the healthcare system as a whole, and to the nursing in particular. Futurists have been foresighting that, occupations will be restructured in 2050's, and that nursing will play a more critical role within the healthcare system. Alongside the futuristic technologies, involving the future developments in the genetics, social media, nanotechnology, and emergence of robot-nurses as well, such global changes, including the environmental changes, increase in the elder population, and emergence of new diseases, will all have direct impacts on nursing, and will change the roles of the nurses. As a result, it is a necessity for the nurse educators to foresee the future of nursing from today, and thereby to train the nurses of the future, who are to think globally, and act regionally. In this article, it is discussed the future of the nursing in the light of futurists' foresight.

Key Words: Future, nursing, 2050.

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyıl bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler bireyler kadar meslekleri, kurumları, toplumları varolmak için karmaşık bir ortama sokmakta ve yaşamı sosyal, kültürel, ekonomik hatta politik yönde değişime uğratmaktadır. Bu değişimler birey ve mes-

lek üyesini sürekli değişim dinamiği içinde, değişimle birlikte yaşamasını öğrenmek durumunda bırakmaktadır. Bu değişimler eğitimde de yansıma bulmakta ve eğitimi "Nasıl bir insan, nasıl bir meslek üyesi?" sorularını yanıtlamaya yöneltmekle birlikte "Nasıl bir dünya, nasıl bir gelecek?" sorularına da yanıtlar aramaya yöneltmektedir. Hemşirelikte bu değişimlerden et-

*Araş. Gör. MSc. İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, ** Doç. Dr. İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Yazının gönderilme tarihi: 26.09.2014

Yazının basım için kabul tarihi: 06.05.2015

kilenmekte ve hemşire eğitimcilerin bugünden geleceği öngörerek hemşireliği sorgulamasını, hemşireliğin rol ve işlevlerinin geliştirilmesini ve geleceği bu doğrultuda yapılandırmasını gerektirmektedir (Freed ve McLaughlin 2011; Lindeman 2000; Taşocak 1990).

Dünyada yaşanan değişimlerin geleceği nasıl ve ne yönde etkileyeceğinin önceden tahmin edilerek olumsuz etkiler için önlemlerin alınması olumlu etkilerinden daha çok yararlanması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konu ile ilgilenen fütüristler (gelecek bilimciler) bazı öngörülerde bulunarak bireylere, kurumlara, mesleklerle ve topluma ışık tutmaya çalışmaktadır. Bu makalede, fütüristlerin öngörülerini ışığında, hemşireliğin geleceğini etkileyecek değişimler açıklanarak, hemşireliğin geleceğine ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Hemşireliğin Profesyonel Gelişimi

Hemşireliğin profesyonel gelişimi, 19. yüzyılın sonlarına doğru açılmaya başlayan hemşirelik okulları ile gelişim sürecine girmiş ve günümüze kadar birçok zor durumdan geçerek büyük değişimler göstermiştir. Hemşirelik bu gelişim sürecinde sosyokültürel, politik ve ekonomik etmenlerden, dinlerden, kadının toplumdaki konumundan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden, eğitim ve felsefi akımlardan etkilenmiş ve etkilenmeye devam edecektir. Günümüzde yaygın bir biçimde kabul edilen görüş, hemşireliğin *bilim ve sanat* 'tan oluştuğudur (Taşocak 2011). Fütüristler; yeni teknolojilerle, toplumun kendi sağlıklarına ve sağlık bakımı hizmetlerine ilişkin tutumlarındaki değişikliklerle, özellikle genetik alanındaki ilerlemelerle mesleklerin yeniden yapılanacağını, bilgi artışı ve değişiminin büyük hızla devam edeceğini öngörmektedir. Hemşire eğitimcilerin hemşireliğin geleceğini ve ne yöne gideceğini "Gelecek 30-40 yılda ne gibi değişimler olacak?" "Eğitilmiş bir bireyin ne gibi gereksinimleri olacak?" ve "Hemşirelerin yarına nasıl hazırlanması gerekir?" sorularına hemşireliğin tarihsel geçmişi ve şimdiki durumunu dikkate alarak ve varoluş gerekçesini göz ardı etmeden değerlendirmesi gerekmektedir. Bugünden geleceği öngörerek hemşireli-

ğin kendi geleceğini yapılandırması, hemşireliğin geleceğine ilişkin senaryo ve eğilim analizi çalışmalarının yapılması bir zorunluluktur (Kaya 2003; Freed ve McLaughlin 2011).

Gelecek Çalışmaları

Dünyada yaşanan değişimler bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken bir yandan tehdit etmektedir. Bilim ve teknolojiye yeni buluşlar, uzay teknolojisi, gen teknolojisi, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler insanların yaşamlarına yeni değişimler sunarken gelecek adına umutlandırmaktadır. Ancak bu iyimser bakış açısına karşın yaşanan asit yağmurları, nükleer kirlilik, küresel ısınma, Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu (AIDS), kanser, depresyon, terör gibi artan küresel sorunlar insanlarda gelecek için karamsarlık yaratmaktadır. Fukuyama (2005), gelecekte, mevcut olgu ve olayların yerini, sorunların bitmeyen çözümleri, çevre sorunlarına gösterilen ilgi ve daha çok tüketme arzusunun karşılanması gibi durumların alacağını belirtmektedir. 2000'li yılların başında daha fazla sözü edilmeye başlanan ve günümüzde güncel bir kavram olan gelecek, yalnızca ekonomik bağlamda değil; bir millet, kurum, meslek ya da tümüyle toplumun alternatif geleceğinin bağlamı olarak kabul edilmektedir. Uzmanlar, gelecekte meydana gelecek olayların profillerini çıkarmak için olasılık ve etkileri belirlemede, bir dizi kuramsal düşünceyi ve gelecekte meydana gelecek olayları ortaya koymakta, belirsiz geleceği keşfetmek ve geleceği daha iyi anlamak için geleceğe duyarlı olmak ve geleceği iyi analiz etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Geleceği planlamak için çeşitli yöntemlerden söz edilmektedir. İlki geleceği keşfetmeye odaklanan, geleceğe yönelik yüksek beklentilerin açığa çıkarılmasını içeren, bir tür vizyon olarak ifade edilen yaklaşımdır. Diğer yaklaşım ise; olası geleceği öngören, gelecek senaryoları oluşturulan, ortaya çıkan gelişmeleri tarayarak eğilimleri belirleyen öngörü ve senaryo çalışmalarıdır (Demirbaş ve Polat 2010; Freed ve McLaughlin 2011; Sarıtaş 2010). Gelecek öngörüsü, bugünkü seçimlerin geleceği şekillendirebileceği hatta yaratabileceği olgusuyla

kurulmuş geleceğe yönelik aktif bir yaklaşımdır. İlgili tüm paydaşların/uzmanların bir araya gelerek karar, uygulama ve yaygınlaştırma süreçlerine dâhil olmaları çalışmanın başarısında çok kritik rol oynamaktadır (Demirbaş ve Polat 2010; Freed ve Mclaughlin 2011; Hines 2008; Sarıtaş 2010). Gelecek öngörüsü yapılmasında eğilim analizi, stratejik planlama, önceliklerin belirlenmesi, senaryoların oluşturulması, toplumsal ve mesleki istatistikler, patent göstergeleri gibi çok sayıda araç kullanılmaktadır. Bu yönüyle öngörü çalışmaları, bilim, teknoloji, ekonomi, sağlık, çevre ve toplumun uzun dönemli gelecekleri ile ilgili bütün kesimlerin geniş katılımıyla çalışılan alan için sistematik düşünmenin ve daha geniş bir perspektiften bakarak, alana özgü kısıtlamaları aşmanın yollarını, daha da önemlisi bir arada çalışabilmeyi öğrenme açısından önemlidir (Demirbaş ve Polat 2010; Freed ve Mclaughlin 2011; Gültekin 2006; Sarıtaş 2010; TÜBİTAK 2004).

Gelecek ile ilgili çalışmalar; 1940'lı yıllara dayanmaktadır. 1960 ve 1970'li yıllarda, Bell (2001) tarafından yazılan "Endüstri Sonrası Toplumunun Gelişimi", gelecek bilimci Toffler tarafından yazılan "Gelecek Şoku", Kahn ve Wiener tarafından yazılan "Yıl 2000" gibi kitaplar insanların küresel bir bakış açısıyla geleceği sorgulamalarına neden olmuş, gelecekle ilgili bilimsel çalışmaların başlanmasında kaynak oluşturmuştur. Dünyanın pek çok ülkesinde eğitim ve gelecek çalışmaları devam etmektedir. Eğitim alanında ilk çalışmalar Amerika'da başlamış ve eğitim kurumlarında gelecek ile ilgili formal dersler 1966 yılında verilmiştir. Daha ileri pilot projeler pek çok merkez kurulmasına yol açmıştır. İkinci akım, ortaöğretim kurumlarında Druker, ilköğretim kurumlarında Dixen'in çalışmalarıyla devam etmiştir. Gelecek odaklı büyük projelerden biri, bugün de devam eden Torrence'ın "Gelecek Problemini Çözme Programı" olmuştur. Öyle ki, 1995 yılına kadar Amerika'nın 50 eyaletinde 200.000 öğrenci programın materyalini kullanmıştır (Gültekin 2006). 1985'te İspanya'da başlatılan "Eğitim ve Gelecek Çalışmaları Konferansı" ile çalışmalar Avrupa'ya taşınmıştır. Bu gelişmeler 1970'lerin başın-

dan, günümüze kadar geleceğe eleştirel yaklaşımı desteklemeye devam eden Dünya Gelecek Araştırmaları Federasyonu'nun (WFSF) kurulmasında yönlendirici olmuştur.

Özellikle üniversitelerde gelecek araştırmaları bölümleri kurulmuş ve sadece eğitimde değil sağlık alanında da gelecek çalışmaları ile ilgili derslere yer verilmiştir. Dünyada yükseköğretimde gelecek çalışmalarına öncülük eden ülkelerden biri olan Amerika'daki Houston-Clear Lake Üniversitesi'nde 1975 yılından bu yana gelecek çalışmaları üzerine pek çok lisansüstü program ve sertifika programları yer almaktadır. Disiplinlerarası işbirliği ile sürdürülen programda stratejik öngörü çalışmaları, stratejik liderlik, gelecek bilimi alanlarında doktora programları bulunmaktadır. Budapeşte Üniversitesi'nde gelecek araştırmaları bölümü, 1999 yılında gençlerin gelecekle ilgili görüşlerine yönelik bir ders açmıştır. Tayvan'da Gelecek Çalışmaları Dergisi (*Journal of Future Studies*) ile birleşik lisans ve lisansüstü programlar yürüten Dünya'daki en geniş gelecek çalışmaları programı yer almaktadır (Freed ve Mclaughlin 2011; Gültekin 2006). Bu çalışmalar, gelecek çalışmalarının yükseköğretime girmesini sağlamış, özellikle sorunlara disiplinlerarası yaklaşım getirerek daha ileri çalışmaların yapılmasına ortam hazırlamıştır.

Dünyada hemşirelik ile ilgili gelecek çalışmaları ise 2000'li yıllarda ivme kazanmıştır. Dickenson-Hazard (2005) geleceğe ilişkin öngörülerde bulunmanın hemşirelik bakımının niteliğini artıracaklarını, hemşirelerin meslekleri adına stratejiler geliştirmelerine yardımcı olacağını savunmuştur. Hemşire araştırmacılar tarafından eğilim ve gelecek öngörülerini belirlemek amacıyla Delphi tekniği kullanılarak doktora çalışmaları yapılmaktadır (Freed ve Mclaughlin 2011; Keeney, Hasson ve Mckenna 2001).

Bugün gelecekbilimi ile ilgili hemşirelik literatüründe; pek çok uluslararası düzeyde çalışan hemşire fütürist, hemşirelik eğitiminin geliştirilmesi için her ülkenin hemşire liderlerden oluşan gelecek komitesi kurması gerektiğini, hemşire fütüristlerin eğitimi ile ilgi-

li doktora programlarının oluşturulmasını önermektedir. Hemşire liderlerin sağlık bakımına ve dünyada yaşanan değişimlerin hemşireliğe yansımalarına yönelik stratejiler belirlemekle kalmayıp, hemşirelik öğrencilerinin de geleceği düşünmelerini sağlayan stratejileri öğrenmelerini sağlamaları gerektiği vurgulanmaktadır (Freed ve McLaughlin 2011; Kaya 2003; Lindeman 2000). Ayrıca, dünyada hemşire eğitimciler için önerilen World Future Society (WFS), Futures for Regional Development (FUTURREG), Milenyum Projesi Küresel Gelecek Çalışmaları ve Araştırmaları (www.undp.org/mdg/basics.shtml) ve Worldwatch Institute (www.worldwatch.org) gibi çeşitli bilgi kaynakları ve sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır (Freed ve McLaughlin 2011). Bu çalışmalar, sağlık bakımı sisteminde ve hemşirelikte olumlu gelecek tasarımlarının fark edilmesine yardımcı olmakta ve 22. yüzyılda hemşire fütüristlerin yeni gelişmiş rollere sahip olacağına ışık tutmaktadır.

Ülkemizdeki gelecek çalışmalarına ve kuruluşlara bakıldığında, 2005 yılında kurulan Fütüristler Derneği öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'ndeki lisansüstü programda bulunan Sağlık Bilişimi dersinde gelecek çalışmalarının yer aldığı, 2013 yılından itibaren Fütüristler Derneği'nin katkıları ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Nano Bilim ve Nanoteknolojiler Anabilim Dalı'na bağlı Gelecek Araştırmaları-Stratejileri Geliştirme Uygulama Merkezi tarafından "Fütürizm" dersinin seçmeli ders olarak yer aldığı, 2013 yılından itibaren ülkemizde "Gelecek Günü" etkinliklerinin düzenlendiği dikkat çekmektedir (Fütüristler Derneği 2014).

Hemşireliğin Geleceğini Etkileyen Değişimler

Hemşirelik literatüründe gelecekteki hemşireliğin bugünkü hemşirelikten çok farklı olacağı konusunda ortak bir görüş olmasına karşın farklı öngörülerin yer aldığı dikkat çekmektedir (Fawcett, Bekel, Biley ve Fragemann. 2007; Freed ve McLaughlin 2011; Hain 2012; Hegarty ve ark. 2009; Salminen ve ark. 2010; Sullivan 2002; Taşocak 1990; Temel 2011). Literatür-

de, gelecek için insanı geleceğe hazırlama ürecinin, gelecekte insanın gereksinim duyacaklarından asla bağımsız olarak düşünülmemesi gerektiği, geçmişi bilecek geleceği şekillendirebilmenin eğitimle kazanılması gereken bir yeterlik olduğu vurgulanmaktadır (Canadian Nurses Association 2006; Freed ve McLaughlin 2011; Huston 2008). Özellikle hemşirelik öğrencilerinin geleceği düşünerek becerilerini geliştirmesi gerektiği, hemşirelik eğitimi programlarında gelecek çalışmalarının ve araştırmalarının yer alması gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır (Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Freed ve McLaughlin 2011; Salminen ve ark. 2010; Temel 2011). Bu yaklaşımla hemşireliği etkileyecek değişimlerden öne çıkanlar ele alınmaktadır.

Demografik Değişimler:

21. yüzyılda dünyada ve ülkemizde yaşanan demografik değişimler bireyleri, toplumu, sağlık bakımını, meslekleri ve dolayısıyla hemşireliği doğrudan etkileyecek dinamikleri oluşturmaktadır. Gittikçe küreselleşen dünyada fütüristler, 2050'li yıllarda dünyada 85 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun, buna bağlı olarak kronik hastalıkların çarpıcı bir şekilde artacağını, bireylerin yaşam kalitelerinin artarken sağlık bakımından ve hemşirelik hizmetlerinden beklentilerinin değişeceğini öngörmektedir. Birleşmiş Milletlerin 2012 yılındaki nüfus projeksiyonlarına göre ülkemizde de 2050 yılında 65 yaş ve üstü nüfusun hızlı bir şekilde artacağı, doğurganlık hızının azalacağı, çocuk nüfusun bugünkü nüfusun %30'unu oluşturmasına rağmen 2050 yılında %19,1'e düşeceği belirtilmektedir (TÜİK 2013). İngiltere Sağlık Bölümü "Hemşirelik Kariyerinin Modernleşmesi (2006)" adlı yayınında sağlık bakımı hizmeti alacak birey/hasta profilinin değişeceğini dolayısıyla hemşirelerin sağlık bakımının sunumunda rollerinin doğrudan değişeceğini ortaya koymaktadır (Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Gültekin 2006; Hain 2012; Heller ve ark. 2000; Hegarty ve ark. 2009; Temel 2011; Valiga 2012). 2050'li yıllarda hemşireler toplumun yaşadığı her yerde (okul, hastane, huzurevi, fabrika, ev, aile sağlığı, gündüz yaşam

merkezleri) daha fazla rol ve sorumluluk alacak, sağlık hizmetlerindeki rolleri anahtar konuma gelecektir.

Bilgi ve İletişim Teknolojilerindeki Değişimler:

Dünyada bilgi ve iletişim teknolojileri kaçınılmaz bir şekilde hızla gelişmekte, bu gelişmeler özellikle sağlık bakımı hizmetlerinin sunulmasını etkilemektedir. Tüm mesleklerde olduğu gibi hemşirelikte de bilgi ve iletişim teknolojilerinin doğru ve etkin kullanımı büyük önem taşımaktadır. Hemşirelik kuruluşları teknolojiyi, hemşirelikte bakım uygulamalarını etkileyen önemli bir değişken olarak kabul etmekte ve teknolojiyi etkili olarak kullanabilme, bilgi, beceri ve tutuma sahip olmayı hemşirelikte aranan bir nitelik olarak vurgulamaktadır (Göker 2001; Hegarty ve ark. 2009; Işık ve Kaya 2011; TÜBİTAK 2004). 2050'li yıllarda hemşireler bilişim teknolojilerindeki bilgi ve becerilerini kullanarak sağlık bakımındaki rollerini anahtar bir konumda sürdürebileceklerdir. Fütüristler gelecekte hemşirelerin sağlıkta mobil uygulamalar, web tabanlı bakım ve eğitim uygulamaları, sağlık bilişimi, tele-tıp uygulamaları, simülasyon, sanal üniversiteler ve uzaktan eğitim, sosyal ağ uygulamaları gibi alanlarda yeni rollere sahip olacaklarını öngörmektedir (Canadian Nurses Association 2006; Doyle ve ark. 2013; ICN 1999; Fawcett ve ark. 2007; Hain 2012; Hegarty ve ark. 2009; Heller ve ark. 2000; Neuman 2006; Valiga 2012).

Çevresel Değişimler:

Her geçen gün doğal kaynakların tüketimi, nüfus artışı, savaşlar, bilinçsiz teknolojik gelişmelerle kirlenilen hava, su, toprak ve yok edilen ormanlar sonucu oluşan hastalıklar ve ölümlerle dünya, insan sağlığını ve insanlığın geleceğini tehdit eden riskler kazanmaktadır. Gelecekte bugünden hissedilen çevresel bozulmaların olası sonuçları ülkeleri çevre sorunlarıyla daha fazla ilgilenmeye, yeryüzünü korumak ve geliştirmek için politikalar üretmeye ve küresel olarak işbirliği yapmaya zorlamaktadır. Bu sebeple 21. yüzyılda çevre konularına gösterilen hassasiyet ve bu konuda uygulanması gereken yaklaşımlar artarak önem kazanacaktır.

Fütüristler, gelecekte su savaşlarının yaşanabileceğini, enerji sorununun daha da artacağını, nükleer kirliliklerle birlikte ekolojik dengedeki bozulmanın artacağını, iklim değişikliğinin 2050'li yıllardaki etkisini daha da artıracığını buna bağlı olarak çevre teknolojilerinin geliştirilmesi gerektiğini öngörmektedir (Bodur ve Taşocak 2013; Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Hegarty ve ark. 2009; ICN 1999).

Gelecekte çevre sorunlarının birey, toplum kadar küresel sağlığı da ciddi boyutlarda tehdit edecek olması, hemşirelerin uygulamalarında çevreye karşı daha duyarlı olmasını ve sorunlara küresel boyutta bakış açısı geliştirerek çözümler üretmesini gerektirmekte, özellikle çevre sağlığı alanında yeni roller almasını ve yeni stratejiler belirleyerek hemşirelik eğitim programlarında çevreye yönelik programların, derslerin, projelerin artırılmasını gerekli kılmaktadır (Bodur ve Taşocak 2013; Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Hegarty ve ark. 2009; ICN 1999).

Sağlık Bakımı Hizmetlerindeki Değişimler:

Gelecekte fütüristler, yeni hastalık türlerinin ortaya çıkacağını, çevresel değişimlere bağlı cilt kanseri ve tropikal hastalıkların artacağını, bulaşıcı hastalıkların yeniden artarak çeşitli pandemilere neden olacağını, antibiyotik direncinin gelişeceğini, biyolojik silah ve maddelerin artacağını, obezite, depresyon gibi hastalıklarda artış olacağını, nanoteknoloji ve genom çalışmalarının artacağını, alternatif tıp uygulamalarının (akupunktur, masaj terapistleri vb.) artacağını, palyatif bakım uygulamalarının yaygınlaşacağını, bu değişimlere paralel sağlık hizmeti almadaki duyarlılığın artacağını öngörmektedir (Bayık 2001; Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Hegarty ve ark. 2009; Heller ve ark. 2000; Göker 2001; Sarıtaş ve Keenan 2004; Temel 2011; TÜBİTAK 2004). Bu olumsuzluklara rağmen Japonya'nın 1997'de tamamladığı Altıncı Teknoloji Kestirim Çalışması'nda (*The Sixth Technology Forecast Survey*) sağlık alanıyla ilgili yeni kemoterapik ajanların ortaya çıkacağı, allerjik hastalıklarının tedavilerinin mümkün olabileceği, yeni aşıların ve yapay organların üretilebileceği, doku

mühendisliği, biyomedikal ve malzeme mühendisliği, gen mühendisliği bölümlerinin artacağı, gen tedavisinin kanser gibi hastalıklarda sıklıkla kullanılabilmesi, bireylerin kendi gen haritalarını çıkartabilecekleri gibi öngörüler de bulunmaktadır (Göker 2001; ICN 1999; National Intelligence Council 2012; TÜBİTAK 2004). TÜBİTAK'ın 2023 Vizyon Raporu'na göre yakın gelecekte DNA teknolojisi kullanılarak yeni moleküller geliştirilebileceği, hücre ve gen tedavisi ile dejeneratif hastalıkların tedavi edilebileceği, düşünce kontrolü, öğrenen ve kendini uyarlayan yapay uzuv ve eklem ve biyo-uyumlu yapay duyu organları geliştirilebileceği öngörülmektedir (TÜBİTAK 2004). Gelecekte hemşireler; ağırlıklı sağlığı koruma, toplumu tanıma ve erken tanı konularında etkinliklerini sürdürürken, sağlık eğitimcisi ve danışmanlık rolleri öne çıkacaktır. Kanada Hemşireler Birliği'nin hemşirelik ve sağlık sistemi üzerine yaptığı senaryo çalışmasında 2020'li yıllar ve sonrasında robot sağlık çalışanlarının özellikle robot hemşirelerin ortaya çıkacağı belirtilmiştir (Canadian Nurses Association 2006). Gelecekte kronik hastalıkların yönetiminde sağlık bilişimi uygulamalarının belirleyici olacağı kaçınılmazdır. Kolay kullanımlı özel bilgisayarlar ve aynı dili konuşan, hayati bulguları ölçen biyosensör ve diğer teknolojilerin evde bakım uygulamalarında yaygınlaşacağı öngörülmektedir (Schartinger ve ark. 2013). Bu durumda gelecekte sağlık hizmetlerinde yaşanan değişimlerin ağırlıklı nanoteknoloji, biyoteknoloji, sağlık bilişimi, robotik cerrahi, bilgisayar teknolojisi alanında olacağı da düşünüldüğünde hemşirelerin rol ve işlevlerini uygulamaya yansıtarken teknolojinin getirdiği fırsatları değerlendirirken, tehditlerinin farkında olmaları gerekmektedir.

Hemşirelik Eğitimindeki Değişimler:

Gelecekte yukarıda bahsedilen paradigmlar dışında küreselleşme, sağlık politikaları ve hemşireliğin kendi iç dinamikleri kuşkusuz hemşirelik eğitimini etkileyecek, hemşirelerin rollerinin değişmesini zorunlu kılacaktır. Bu değişimler doğrultusunda hemşireleri nitelikli bir şekilde geleceğe hazırlamada hemşire eğitim-

cilere büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk, hemşire eğitimcilerin sağlık bakımı sunumu ve hemşirelik eğitiminde değişen paradigmları dikkate alarak bilimsel bir tutumla, disiplinlerarası işbirliği içinde hemşirelik eğitim programlarını sürekli değerlendirerek yeniden yapılandırmalarını zorunlu kılmaktadır (Fawcett ve ark. 2007; Kaya 2003; Neuman 2006). Gelecekte hemşirelik eğitiminde enfeksiyon kontrolü, küresel sağlık, küresel göç, savaş, sağlık ekonomisi, yaşlı bakımı, evde bakım, çevre sağlığı, barış eğitimi, sağlık hukuku, sosyal adalet, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, yaşamboyu öğrenme, mobil sağlık, sağlık hukuku, kronik hasta bakımı ve yönetimi, palyatif bakım, genetik, kariyer planlama, yaratıcılık ve inovasyon, sağlık sosyolojisi, spiritüalizm gibi programların daha fazla yer alacağı kaçınılmaz bir gerçektir (Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Hain 2012; Hegarty ve ark. 2009; Institute of Medicine 2010; Temel 2011). Bu değişimlerin yanı sıra sanal üniversite sayılarının, vakıf ve özel hemşirelik okullarının sayılarının, öğrenci ve öğretim elemanı değişim programı sayılarının, küresel bağlamda uluslararası üniversitelerle araştırma, eğitim ve proje çalışmalarının, hemşirelikte nitel ve toplum temelli araştırmaların, hemşirelikte lisansüstü program sayılarının artacağı özellikle de gelişmiş ülkelerde klinik alana özgü doktora programlarında büyük bir artış olacağı, bu kişilerin özellikle klinik alanlarda ekip lideri olarak yönlendirici olacakları öngörülmektedir (Canadian Nurses Association 2006; Fawcett ve ark. 2007; Hain 2012; Hegarty ve ark. 2009; Heller ve ark. 2000; Institute of Medicine 2010; Longley, Show ve Dolan 2007; Neuman 2006; Salminen ve ark. 2010; Temel 2011; Valiga 2012). Hemşirelikte araştırma ve uygulama merkezlerinin kurulması, bu merkezlerde doktora sonrası araştırma eğitimlerinin sürdürülmesi, mesleki danışmanlık ofislerinin açılması, hemşirelik eğitimi ve hemşirelik hizmetleri entegrasyonunun artması, diğer sağlık profesyonelleri ile bütünleşik programların artması, ortak klinik uygulama programlarının oluşturulması, hemşire eğitimcilerin uygulama alanlarında daha aktif rol alması gibi öngörüler de bulunmaktadır (Canadian Nurses Association 2006; Hain 2012;

Hegarty ve ark. 2009; Institute of Medicine 2010; Lindeman 2000; McBride 1999; Neuman 2006; Salminen ve ark. 2010; Temel 2011; Valiga 2012).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, bir meslek üyesi olarak hemşireliği etkileyecek yeni eğilimlerin bilinmesi, dikkate alınması ve bu eğilimlerden olumlu biçimde yararlanma yollarının araştırılması hemşirelik eğitiminin geleceğinin bugünden yapılandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra hemşire eğitimcilerin bugünden geleceği öngörürken değişimi yaratan ve değişimden etkilenen bireyin değerlerini ve hemşireliğin metaparadigmalarını dikkate alması bir zorunluluktur. Hemşirelerin geleceğe hazırlanırken bakım uygulamalarında, kararlarında ve etik sorunları çözümlenmelerinde mesleki değerleri dikkate alarak değişimlere ayak uydurması gerekmektedir (Acaroğlu 2014). Hemşireliğin gelişmelerin gerisinde kalmaması gelecek ile ilgili çalışmaların ve gelecek senaryolarının dikkate alınarak hemşirelik eğitiminin yapılandırılmasına bağlıdır. Türkiye’de gelecek çalışmaları konusunda sağlık alanını da kapsayan ulusal düzeyde gelecek çalışmaları yürütecek kurumlar kurularak öngörü çalışmaları hızla başlatılmalıdır.

KAYNAKLAR

Acaroğlu, R. (2014). Revize edilen Hemşirelerin Mesleki Değerleri Ölçeği Türkçe Formu’nun güvenilirlik ve geçerliği. *F. N. Hem. Derg.*, 22(1): 8-16.

Bayık, A. (2001). Yirmi birinci yüzyıl hemşireliği, hemşirelik eğitimi ve hemşirelik eğitimcilerinin rolleri için nasıl bir değişim? *I. Uluslararası & V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi*, 19-22 Eylül, Kapadokya, Nevşehir.

Bell, W. (2001). Futures studies comes of age twenty five years after: The limits to growth. *Futures*, 33(1): 63-76.

Bodur, G., Taşocak, G. (2013). Nursing students’ views about environmental sensitivity. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 10(1): 820-831.

Canadian Nurses Association (2006). Toward 2020: Visions for nursing, <http://www.cdha.nshealth.ca/towards-2020-visions> (10.03.14).

Demirbaş, V. C., Polat, S. (2010). Ulusal teknoloji öngörü çalışmalarında uzmanlık seviyesinin sonuçlara etkisinin araştırılması. *İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, 9(5): 68-74.

Dickenson-Hazard, N. (2005). What do an American idol singer, futurists, and nurses have in common? <http://www.nursingspectrum.com/CareerManagement/Articles> (10.01.2014).

Doyle, G. J., Garrett, B., Currie, L. M. (2015). Integrating mobile devices into nursing curricula: Opportunities for implementation using Rogers’ Diffusion of innovation model. *Nurse Education Today*, 34(5): 775-782.

Fawcett, J., Bekel, G., Biley, F. C., Fragemann, K. (2007). Nursing, healthcare, and culture: A view of the year 2050 from Germany and the United Kingdom. *Nursing Science Quarterly*, 20(3): 232-236.

Freed, P., McLaughlin, D. (2011). Futures thinking: Preparing nurses to think for tomorrow. *Nursing Education Perspectives*, 32(3): 173-178.

Fukuyama, F. (2005). *Tarihin sonu mu?* 5. basım, Vadi Yayınları, Ankara.

Fütüristler Derneği (2014). Fütürizm, <http://www.futurizm.org>, (21.03.2014).

Göker, A. (2001). 2020 Yılında Tıbbi Teknoloji, <http://www.inovasyon.org/getfile.asp?file=AYK.TTBMer.Kons.Tem.01.pdf>, (15.03.2014).

Gültekin, M. (2006). Eğitimde güncel bir kavram: Gelecek. *Educational Administration: Theory and Practice*, 45: 61-83.

Hain, L. O. (2012). The Institute of medicine’s future of nursing report: What are the implications for associate degree nursing education? *Teaching and Learning in Nursing*, 7: 74-77.

Hegarty, J., Walsh, E., Condon, C., Sweeney, J. (2009). The undergraduate education of nurses: Looking to the future. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 6(1): 1-11.

Heller, B. R., Oros, M. T., Crowley, J. D. (2000). The future of nursing education: Ten trends to watch. *Nursing Health Care Perspective*, 21(1): 9-13, <http://www.nln.org/nlnjournal/infotrends.htm>, (10.03.2014).

Hines, A. (2008). Thinking about the future: Guidelines for strategic foresight. *Management Forum Series Presentation*, <http://www.executiveforum.com> (10.03.2014).

Huston, C. (2008). Preparing nurse leaders for 2020. *Journal of Nursing Management*, 16: 905-911.

International Council of Nursing (ICN) (1999). Guidebook for nurse futurists: Future-oriented planning for individuals, groups and association, http://www.altfutures.org/pubs/health/ICN_Guidebook_for_Nurse_Futurists.pdf (10.03.2014).

Institute of Medicine (2010). The future of nursing: Leading change, advancing health, Washington D.C., <http://www.iom.edu/Reports/2010/The-Future-of-Nursing-Leading-Change-Advancing-Health/Recommendations.Nursing> (10.03.2014).

Hemşireliğin Geleceği: 2050'li Yıllar

- Işık, B., Kaya, H. (2011). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretme-öğrenme sürecine entegrasyonunda hemşire eğitimcilerin rolü. *İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 19(3): 203-209.
- Kaya, H. (2003). Hemşirelik eğitiminde değişimler ve gelecek. *İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 13(50): 73-79.
- Keeney, S., Hasson, F., Mckenna, H. P. (2001). A critical review of the Delphi technique as a research methodology for nursing. *International Journal of Nursing Studies*, 38(2): 195-200.
- Lindeman, A. C. (2000). The Future of nursing education. *Journal of Nursing Education*, 39: 1.
- Longley, M., Show, C., Dolan, G. (2007). Nursing: Towards 2015 alternative scenarios for healthcare, nursing and nurse education in the UK in 2015, <http://www.glam.ac.uk/wihsc> (10.03.2014).
- McBride, A. B. (1999). Breakthroughs in nursing education, looking back, looking forward. *Nursing Outlook*, 47(3): 114-119.
- National Intelligence Council (2012). Global Trends 2030-Alternative Worlds, <http://www.dni.gov/nic/globaltrends> (15.03.2014).
- Neuman, L. H. (2006). Creating new futures in nursing education envisioning the evolution of e-nursing education. *Nursing Education Perspectives*, 27(1): 12.
- Salminen, L. ve ark. (2010). Future challenges for nursing education- A European perspective. *Nurse Education Today*, 30: 233-238.
- Sarıtaş, Ö., Keenan, M. (2004). Broken promises and/ or techno dreams? The future of health and social services in Europe. *Foresight*, 6(5): 281-291, <http://www.emeraldinsight.com/researchregister> (15.03.2014).
- Sarıtaş, Ö. (2010). Towards a systemic foresight methodology. *Foresight*, 12: 1-4.
- Schartinger, D. ve ark. (2013). Personal Health Systems Foresight Report, http://www.phsforesight.eu/wp-content/uploads/2013/03/PHS_D1.1_Report_20130228.pdf (15.04.2014).
- Sullivan, E. J. (2002). Are we ready for the future. *Journal of Professional Nursing*, 18(6): 305-307.
- Taşocak, G. (2011). Hemşirelik ve hemşirelik eğitimine genel bakış. Aştı, T., Karadağ, A.(Eds.). *Hemşirelik Esasları Kitabı*. Akademi Yayıncılık, İstanbul, 18-23.
- Taşocak, G. (1990). 2030'lu yıllarda hemşirelik imgesi, II. *Ulusal Hemşirelik Kongresi*, 12-14 Eylül, İzmir.
- Temel, A. B. (2011). Küreselleşme ve hemşirelik eğitiminde uluslararasılaşma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 4(3): 144-150.
- TUİK (2013). Nüfus projeksiyonları 2013-2075, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri> (28.03.2014).
- TÜBİTAK (2004). Ulusal bilim ve teknoloji politikaları 2003-2023 strateji belgesi, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content.../Vizyon2023_Strateji_Belgesi.pdf (20.03.2014).
- Valiga, T. M. (2012). Nursing education trends, future implications and predictions. *New Directions in Nursing Education*, 47(4): 423-434.